

PATRIMONIUL NOU, DAR VECHI. ȘCOLI SUPERIOARE DIN RSSM. 1940-1941⁸⁰⁵

Liliana ROTARU,

dr. în istorie, conf. univ.

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-3051-5721>

Summary

Based on unpublished sources, the author argues that although the Soviet authorities insisted that the "Romanian bourgeois-landlord regime" deprived the Bessarabians of the possibility of pursuing vocational studies in high schools, the communist regime did nothing but rebuild and multiply after the face and likeness of the Soviets, the institutions, which, for the most part, existed in interwar Bessarabia. Also, the author proves that the material patrimony of the higher education institutions established by the Soviets between 1940-1941 on the right bank of the Dniester of the MSSR was constituted by the massive use of the material patrimony of the Romanian educational institutions that operated in Bessarabia.

Keywords: *material patrimony, high schools, Bessarabia, MSSR, communist regime.*

După crearea RSSM, noul regim instalat la Chișinău în vara anului 1940, a impus în Basarabia toate structurile politice de tip sovietic, un nou mod de organizare și funcționare a activității economice și a vieții sociale, un „adevăr comunist” despre istoria, cultura și limba vorbită de locuitori Basarabiei și, desigur, o „nouă educație”. Școala, de toate tipurile și nivelurile, trebuia să devină și în Basarabia, așa cum era în restul URSS, o mașină de propagandă ideologică și educație marxistă, una dintre principalele instituții care să susțină noua ordine politică, care să creeze fundamentul social și loialitățile naționale regimului comunist și, în cele din urmă, să formeze „omul nou” – deznaționalizat, îndoctrinat, rusificat, care să aibă drept patrie Uniunea Sovietică și un țel în viață – construirea comunismului.

Îndată după anexarea Basarabiei, autoritățile au pornit un proces de înlocuire a sistemului de învățământ românesc cu cel de tip sovietic, creând o rețea amplă de școli de toate nivelurile și tipurile pe întreg teritoriul RSSM, pentru ca în sfârșit, așa cum trâmbița propaganda sovietică, „razele luninoase ale Constituției Staliniste a țării socialismului, șelei mai democratice în lume” „să încălzească” și poporul Basarabiei⁸⁰⁶. Iar pentru a convinge pe basarabeni de intențiile declarate ale regimului, autoritățile sovietice au creat în RSSM un sistem educațional complex și de anvergură, deschizând alături de școlile generale, un număr mare de instituții de învățământ

⁸⁰⁵ Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului nr. 20.80009.1606.11 *Patrimoniul academic universitar din RSS Moldovenească: investigarea și valorificarea bunelor practici.*

⁸⁰⁶ Молдова Социалистэ, № 146 (3179), 5 июль 1940, p. 1.

profesional mediu, mediu de specialitate și superior⁸⁰⁷. La 21 august 1940, guvernul de la Moscova indica Comisariatului poporului pentru agricultură al URSS să organizeze la Chișinău un institut agricol cu trei facultăți și „permitea” (разрешить) Sovietului Comisarilor Poporului (SCP) al RSSM și întemeieze un institut pedagogic la Chișinău și câte un institut învățătoresc în orașele Bălți și Bender⁸⁰⁸. Este clară și explicabilă această „grijă” a autorităților unionale pentru domeniul agricol și pedagogic, or sovieticii nu intenționau să modifice caracterul agrar al republicii înainte ca educația de tip sovietic să producă schimbările sociale și de mentalitate necesare pentru perpetuarea regimului comunist în nou-creata unitate politico-administrativă. Dar pentru funcționarii așezați în posturile de conducere de la Chișinău domeniul educațional a devenit unul de prioritate maximă, din momentul când guvernul central ordonase „școlarizarea totală a copiilor de vârstă școlară” și „lichidarea analfabetismului populației mature”⁸⁰⁹, iar o bună parte a posturilor didactice în școlile deschise pentru anul de învățământ 1940-1941 nu puteau fi acoperite în nici un fel. Puținii învățători care au mai rămas în Basarabia după anexare, nici pe aproape nu puteau acoperi necesarul de personal didactic, iar cei 500 de învățători trimiși din RSFSR și încă 380 din RSS Ucraineană⁸¹⁰ nu contribuiau la soluționarea problemei. Autoritățile au încercat să întreprindă și alte măsuri, de exemplu cele de optimizare a numărului de învățători prin crearea unor clase mari de 35-40 de elevi, și altele, dar nici acestea nu erau suficiente pentru a organiza și desfășura activitățile didactice conform noului program școlar.

În contextul deficitului cras de personal didactic pentru noile școli din învățământul general, SCP și CC al PC(b)M aprobă la 23 august 1940 o hotărâre cu antetul „strict secret”, prin care dispune înființarea unui „institut pedagogic cu limba moldovenească de predare” la Chișinău și a patru școli pedagogice – două la Chișinău, una la Orhei „cu predarea în limba moldovenească” și una în orașul Bender în care se va preda în limba rusă. Tot în acest context, autoritățile mai ordonă și crearea unei școli de iluminare politică la Soroca, școală care avea misiunea să pregătească bibliotecari și lucrători de „club”⁸¹¹, care să contribuie la realizarea renumitei revoluții culturale de tip sovietic. Prin aceeași hotărâre, comitetele executive ale județelor, pe teritoriile cărora urmau să se deschidă instituțiile de învățământ, au fost responsabilizate să repare clădirile blocurilor de studii, să identifice case pentru căminele studențești și să le asigure cu lemne de foc pentru încălzire în sezonul rece. Iar Comisariatul pentru învățământ al RSSM era obligat să asigure catedrele școlilor superioare și medii de

⁸⁰⁷ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond (F.) 2848, inventar (inv.) 11, dosar (d.) 2, fila (ff.) 142-143.

⁸⁰⁸ Arhiva Organizațiilor Social Politice din Republica Moldova (AOSPRM), F. 51, inv. 1, d. 39, f. 25.

⁸⁰⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 39, f. 23.

⁸¹⁰ Молдова Социалистэ, nr. 212 (3245), 21 сентябрь 1940, p. 3.

⁸¹¹ ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, ff. 142-143.

specialitate cu personal didactic, să organizeze admiterea studenților și să utilizeze catedrele și laboratoarele, astfel încât anul de studii să înceapă în timp util, adică la 1 septembrie, cum era legiferat în sistemul educațional sovietic. Ținând cont de faptul că hotărârea a fost aprobată târziu față de începutul anului în școlile sovietice, iar autoritățile republicane și locale nu ar fi reușit să realizeze obiectivele, s-a decis începerea anului de studii la 1 octombrie 1940⁸¹².

Deși la Tiraspol funcționa din anul 1932 Institutul de Horticultură⁸¹³ sau Institutul Moldovenesc de cultivare a fructelor și legumelor în numele lui G. I. Cotovschi, cum avea denumirea oficială⁸¹⁴, iar cei mai mulți profesori și studenți (chiar și basarabeni) ai Facultății de Agronomie de la Chișinău s-au evacuat în dreapta Prutului după anexarea Basarabiei, autoritățile sovietice au decis să creeze și în capitala Moldovei Sovietice un institut agricol. În arhivele naționale încă nu a fost identificat vreun document emis de autoritățile RSSM prin care să se decidă deschiderea Institutului Agricol de la Chișinău, un fel de act de constituire a acestei instituții (fapt consemnat și în inventarul fondului de arhivă), dar putem considera drept „dată a nașterii” Institutului Agricol de la Chișinău ziua de 21 august 1940 – dată la care Veaceslav Molotov și Iosif Stalin obligă Comisariatul agriculturii al URSS și guvernul RSSM să organizeze la Chișinău un institut agricol. Pe de altă parte, într-un articol publicat în ziarul „Moldova Socialistă” din 21 septembrie 1940, analizând „măsurile puterii sovietice în ramura revoluției culturale în Basarabia slobozită” și indicând asupra unei „mreji” de instituții agricole de diferite niveluri, conferențiarul F. S. Omelciuc, autorul articolului, susține că în septembrie 1940 în locul Facultății de agronomie „[...] care se găse în orașu Chișinău, ca dispărțitura școlii politehnișe din Iași, învață 403 studenți”, a fost creat „un institut săteanogospodăresc pentru 550 studenți și un rabfak pe lângă institut, în care s'or învață 70 oameni”⁸¹⁵. Dar rămâne ciudat faptul că abia în martie 1941, ziarul republican „Moldova Socialistă” va publica primul anunț despre admiterea la acest „institut săteanogospodăresc” din Chișinău, în timp ce anunțurile despre admiterea în școlile superioare agricole din Tiraspol și Tașkent sunt publicate cu regularitate aproape în fiecare număr al ziarului din vara și toamna anului 1940. Informațiile lapidare despre organizarea Institutului Agricol de la Chișinău ne tentează să credem că această instituție de învățământ superior agricol a funcționat în prima jumătate a anului de învățământ 1940-1941, preluând tradiția, patrimoniul și studenții Facultății de Agronomie a Politehnicii de la Iași, dar nu a început anul școlar în termenele sovietice. La 28 octombrie 1940 SCP al RSSM și CC al PC(b)M aprobă

⁸¹² ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, f. 143.

⁸¹³ Pentru detalii: S. Turîță, I. Chirtoagă, *Istoria Universității Agrare de Stat din Chișinău*, Chișinău: UASM, 2013, pp. 50-57.

⁸¹⁴ Молдова социалистэ, nr. 162(3195), 24 июль 1940, p. 4.

⁸¹⁵ Молдова Социалистэ, nr. 212 (3245), 21 сентябрь 1940, p. 3.

o hotărâre cu privire la măsurile de consolidare a Institutului Agricol din Chișinău⁸¹⁶, primul document accesibil care indică asupra faptului că instituția de învățământ superior agricol fusese organizată la Chișinău și desfășura activități didactice. În același timp, deoarece Comisariatul pentru agricultură al RSSM (în subordinea căruia fusese pus Institutul) „nu avea suficientă experiență pentru a organiza activitatea didactico-metodică a instituției agricole”, la 16 ianuarie 1941 guvernul solicita transferul Institutului în subordinea Comisariatului poporului pentru agricultură al URSS⁸¹⁷, iar la 20 februarie 1941 Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM conferă Institutului numele revoluționarului și liderului bolșevic de origine română – Mihail Vasilievici Frunze⁸¹⁸. În aceeași ordine de idei, pe un sol bine pregătit de cele trei instituții de învățământ muzical în Basarabia interbelică: Conservatorul Unirea, creat în anul 1919, Conservatorul Național (1926) și cel Municipal, fondat în anul 1936, la 20 septembrie 1940, CC al PC(b)M și SCP al RSSM decid să „deschidă” la Chișinău un Conservator de Stat „în scopul pregătirii cadrelor în domeniul artelor”⁸¹⁹.

Documentele pe care le păstrează arhivele din Republica Moldova prezintă informații contradictorii cu privire la numărul de școli superioare care au fost deschise și al celor care au funcționat cu adevărat pe teritoriul Moldovei Sovietice în perioada 1940-1941. Astfel, într-o listă semnată la 1 ianuarie 1941 de către un înalt funcționar al administrației guvernului de la Chișinău, sunt înscrise nouă instituții de învățământ superior, inclusiv patru școli superioare pedagogice: Institutul Pedagogic de la Chișinău, Institutul Pedagogic din Tiraspol, Institutul Învățătoresc din Chișinău, Institutul Învățătoresc din Tiraspol – ambele cu durata de studii de doi ani, două institute pedagogice cu frecvență redusă – unul la Chișinău și altul la Tiraspol; două instituții de învățământ superior cu profil agrar – Institutul Agricol de viticultură și zootehnie la Chișinău și „Institutul Agricol de pomicultură și viticultură”/Horticultură la Tiraspol, și o instituție superioară cu profil artistic – Conservatorul din Chișinău⁸²⁰. Puțin peste o lună, la primul congres al PC(b)M, Mihail Borodin, secretarul CC al partidului, trecând în revistă succesele numerice ale puterii sovietice, indică faptul că în RSSM funcționează șase instituții de învățământ superior și mediu de specialitate și un Conservator⁸²¹, fără a specifica și numele școlilor. și presa moldovenească, care a reflectat destul de larg, dar unilateral, procesul de construcție a sistemului de învățământ superior, furnizează informații diferite cu privire la acest subiect. Ziarul republican „Moldova Socialistă” din 16 mai 1941 susținea că „Amu, în Moldova

⁸¹⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 43-48.

⁸¹⁷ ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 7, f. 72.

⁸¹⁸ ANRM, F. 1933, inv. 2, d. 1, ff. 1.

⁸¹⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 6, f. 48.

⁸²⁰ ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 1, f. 7-10.

⁸²¹ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 41, f. 10, 13-14.

Sovietică avem două institute pedagogice, 2 institute de învățatori, 6 școli pedagogice, un combinat de învățatori, două institute agricole [...]”⁸²². Totodată cu câteva zile mai devreme, inspectorul Direcției școli superioare a Comisariatului Poporului pentru învățământ al RSSM, raportează că „Amu în Republica noastră Moldovenească sânt 2 institute pedagogice, 2 institute de învățatori, 6 școli pedagogice și un combinat de învățământ [...]”⁸²³. Cercetători ai învățământului sovietic din RSSM, Onufrie Andrus și Timofei Crăciun au indicat și ei date numerice diferite cu privire la școlile superioare deschise sau/și funcționale în perioada primei ocupații sovietice. Astfel, Onufrie Andrus, fost Comisar pentru învățământ al RSSM, susținea că în perioada 1940-1941: „cu țelul de a pregăti cadre calificate pentru gospodăria norodnică a republicii au fost deschise 6 școli înalte [...]”⁸²⁴, în timp ce Timofei Crăciun afirmă că „în anul de studii 1940-1941 în republică funcționau 30 de instituții medii de specialitate și 7 instituții de învățământ superior [...]”⁸²⁵

Incertitudinea autorităților de stat și de partid, a reprezentanților mediului academic și a presei republicane cu privire la numărul instituțiilor de învățământ superior care au fost deschise și au funcționat în anii 1940-1941 ne determină să concluzionăm că sovieticii, de la Moscova sau de la Chișinău, au dispus să fie create un număr mai mare de instituții de învățământ superior decât au putut să le deschidă și să le asigure funcționalitatea cei din RSSM. și istoricul Valeriu Pasat, analizând această perioadă, susținea că „de multe ori [...] insuficiența resurselor făceau ca deciziile luate să rămână doar pe hârtie”⁸²⁶. Considerăm că această situație a condiționat înregistrarea unui număr diferit de școli superioare în sursele și istoriografia pentru anii 1940-1941. În așa mod, ne propunem să analizăm, în baza surselor de care dispunem în momentul de față, procesul de formare a patrimoniului material doar a școlilor superioare despre care avem certitudinea că și-au desfășurat activitatea în perioada primei anexări a Basarabiei: cele două institute pedagogice de la Chișinău și Tiraspol, Institutul Învățătoresc din Chișinău și cel de la Tiraspol, institutele agricole din Chișinău și Tiraspol și Conservatorul de la Chișinău.

Înființarea oricărei instituții de învățământ superior implică o multitudine de probleme organizatorice și pe lângă dificultatea de coagulare a unui corp științifico-didactic, inerent organizării procesului academic profesionist, a unui contingent de studenți suficient de bine formați la treapta precedentă ca să poată asimila și să poată dobândi competența profesională, una dintre problemele prioritare în deschiderea școlii superioare este constituirea patrimoniului

⁸²² Молдова Социалистэ, nr. 113 (193), 16 mai 1941, p. 1.

⁸²³ Молдова Социалистэ, nr. 116 (190), 13 mai 1941, p. 2.

⁸²⁴ О. Г. Андрус, *Скице дин история школилор Басарабией ши РСС Молдовенешть ын ынтыя жумэтане а вакулуй ХХ*, Кишинэу: „Шкоала советикэ”, 1951, p. 197.

⁸²⁵ Т. А. Крачун, *Развитие школы и педагогической мысли в Молдавии*, Кишинев: Лумина, 1985, p. 214.

⁸²⁶ Valeriu Pasat, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940-1953*, Chișinău: Cartier, 2011., p. 79.

material sau a „bazei tehnico-materiale”, în limbaj sovietic. Prin hotărârea cu privire la crearea instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate în RSSM din 23 august 1940, prima instituție de învățământ superior creată în Basarabia, Institutul Pedagogic din Chișinău, era organizată în clădirea Școlii eparhiale de fete din Chișinău⁸²⁷ – instituție de învățământ secundar deschisă în anul 1864, care pregătea absolventele pentru o carieră didactică. De vreme ce complexul de clădiri din zona gării Chișinău fusese construit pentru a găzdui o instituție de învățământ, Institutul Pedagogic a moștenit un bloc de studii cu 12 aule, o bibliotecă cu sală de lectură pentru 200 de persoane, o cantină pentru 630 de persoane și un cămin în care au fost cazați toți studenții nerezidenți în urbea Chișinăului⁸²⁸. Astfel, „noua” instituție pedagogică urma să exploateze nu doar blocul de studii cu o suprafață utilă de 6 280 de m², căminul – de peste 2 400 de m² și celelate obiecte de patrimoniu material al Școlii eparhiale⁸²⁹, dar și o tradiție locală, românească, de formare a cadrelor didactice pentru școala generală, dar deja sovietică.

În ceea ce privește Institutul Agricol, organizat la Chișinău în vara anului 1940, se pare că a moștenit doar o parte din patrimoniul material (edificii, ferme, câmpuri, vii și livezi experimentale, vile ș. a.) al Facultății de Agronomie a Politehnicii „Gh. Asachi” de la Iași⁸³⁰, or în decizia din 28 octombrie 1940, SCP al RSSM și CC al PC(b)M indicau Comisarului pentru agricultură al RSSM să identifice modalități cât mai raționale de utilizare a gospodăriilor și imobilelor fostei Facultăți de Agronomie care nu au fost transmise Institutului Agricol. Conducerea sovietică de la Chișinău a trecut în gestiunea noii școli superioare cu profil agricol doar „lotul didactico-experimental din preajma institutului cu o suprafață de 66 ha și gospodăriile fostelor vile ale lui Romanov și Ioncu cu o suprafață de 25 de ha, ferma zootehnică de la Costiujeni și vila lui Costin”. În via Costiujeni și pe terenurile limitrofe neexploatare, Institutul trebuia să organizeze o stație pomicolă și viticolă științifico-experimentală⁸³¹. În afară de aceste imobile-proprietăți ale Facultății de Agronomie, Institutului i-a mai fost transmisă în folosință și o parte a fostei colonii germane „Anenii Noi” cu o suprafață de 1000 de ha și 40 de gospodării

⁸²⁷ ANRM, F. 2848, inv. 11, d. 2, ff. 142; Молдова Социалистэ, nr. 104 (184), 29 октябрь, ану 1940, p. 2.

⁸²⁸ *Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (1940-2000)*, Aut.: V. Barbulat, Gh. Bîrcă, B. Vizer et al., Chișinău, 2000, p. 7, 9.

⁸²⁹ După anexarea Basarabiei, proprietățile și bunurile care aparținuseră românilor refugiați peste Prut, trebuiau transmise autorităților publice și vândute prin rețeaua comerțului de stat. În realitate, bunurile, averile și alte proprietăți părăsite au fost împărțite între numeroșii funcționari sovietici veniți în RSSM. Aceeași soartă au avut-o și proprietățile Liceului Eparhial de fete de la Chișinău și ale unor profesori care au fost angajați la acest liceu. Istoricul Valeriu Pasat indică faptul că în iulie 1940, din apartamentele directorului școlii au fost sustrate toate bunurile și împărțite între diferiții funcționari sovietici. Suntem tentați să credem că și instituțiile publice și private românești au avut aceeași soartă (pentru detalii vezi: Valeriu Pasat, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953)*, Chișinău: Cartier, 2011, p. 54.).

⁸³⁰ Despre imobilele Facultății de Agronomie de la Chișinău vezi: S. Turîță, I. Chirtoagă, *op. cit.*, pp. 26-32.

⁸³¹ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 43-44.

pentru organizarea unei gospodării didactico-experimentale⁸³². Textul documentului menționat, dar și alte documente care se mai păstrează în dosarele de arhivă, nu indică expres care a fost soarta celorlalte imobile și gospodării experimentale (de ex. Pepeniera de la Bucovăț, punctul agronomic Todirești, fermele de la Manzâr și Vasilcău-Trifăuți etc.) ale Facultății de Agronomie de la Chișinău în prima ocupație sovietică. Cu privire la sediul Institutului, acesta s-a aflat tot în clădirea principală a Facultății de Agronomie de pe str. Livezilor 111 (astăzi str. A. Mateevici). Probabil că sistemul autonom de încălzire cu aburi al clădirii de tip Kauffer (una dintre cele mai eficiente și mai calitative tehnologii), era prea costisitor pentru noua putere de la Chișinău, așa că aceasta din urmă indică direcției Institutului Agricol să adapteze sistemul de încălzire al edificiului proiectat de arhitectorul Vladimir Țăganko și executat de filiala din Odesa a Uzinei de Construcții de Mașini I. Arkușevski din orașul Lodz⁸³³, pentru utilizarea combustibilului solid⁸³⁴.

Peste puțin timp după adoptarea acestei hotărâri, însă, clădirea sediului central a fost grav avariata de cutremurul cu magnitudinea de 7,4 grade pe scara Richter care s-a produs în dimineața lui 10 noiembrie 1940. În scurt timp după cutremur, SCP al RSSM a alocat 1 mln. de ruble pentru restabilirea corpului principal al Institutului Agricol din Chișinău, din cele 12 mln. prevăzute de Gosplan pentru lichidarea consecințelor calamității în or. Chișinău. Conform hotărârii de guvern, banii alocați urmau a fi cheltuiți pentru construcția unui nou bloc de studii, or gradul de distrugere a edificiului vechi nu permitea refacerea lui în starea inițială. Autoritățile decideau să demoleze definitiv etajul doi și mansarda și să păstreze doar etajul întâi, care trebuia restabilit și acoperit⁸³⁵.

Lucrările de restabilire a corpului principal al Institutului s-au împotmolit din motive lesne de înțeles, iar proiectul elaborat de organizația moldovenească de planificare și proiectare urbană și aprobat de guvernul RSSM a fost trimis spre o altă expertiză Institutului de inginerie civilă din Odesa. Profesorul Nicolai Zarembo-Vladăceanski, care a analizat proiectul tehnic menționat, a conchis că acesta nu este fezabil, or edificiul cu un etaj, care se propunea să fie construit lângă clădirea veche a Institutului, nu va fi echivalent etajului al doilea al clădirii distruse de cutremur și nu o va putea compensa în planul necesităților educaționale. Pe deasupra, profesorul-inginer odesit a susținut că edificiul distris de cutremur trebuie restabilit în forma sa originală, care includea un subsol și două etaje supraterane, în așa fel reducându-se și costurile de construcție, restaurându-se o clădire istorică, dar și asigurând Institutul cu numărul necesar de

⁸³² AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 44.

⁸³³ Sergiu Musteață, Sergius Ciocanu, *Galeria subterană de sub clădirea Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău*. În: *Identitățile Chișinăului: orașul subteran*. Materialele Conferinței Internaționale „Identitățile Chișinăului”, ediția a VI-a, 24-25 octombrie 2019, Chișinău: Editura ARC, 2020, pp. 55-65.

⁸³⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 11, f. 48.

⁸³⁵ ANRM, F. 2848, inv. 22, d. 1, f. 9-10.

încăperi cu destinație didactică. Opinia argumentată a profesorului Zarembo-Vladăceanski a convins guvernul RSSM să-și anuleze propria hotărâre din 7 ianuarie 1941, în așa mod salvând clădirea în care Sfatul Țării a votat unirea cu România.

Direcția Institutului inițiasse în primăvara lui 1941 o campanie de recrutare a studenților pentru următorul an de studii, dar blocul principal a rămas în ruine și în vara anului 1941. Sesizat de autoritățile Institutului, Biroul CC al PC(b)M a pus în discuție la ședința din 17 iunie 1941, problema reconstrucției clădirii de pe str. Livezilor, aprobând și câteva măsuri care să asigure funcționalitatea școlii superioare agricole în anul academic 1941-1942. Autoritatea de partid obliga Trustul moldovenesc al construcțiilor civil-locative să înceapă imediat lucrările de reparație a blocului principal, astfel încât acestea să fie finisate până la 1 octombrie 1941⁸³⁶. Prin aceeași hotărâre, Biroul CC al PC(b)M dispune guvernului să elibereze până la 20 iulie 1941 clădirea Tehnicumului de mecanizare de pe strada Reniiskaia (astăzi M. Kogălniceanu) și să o transmită Institutului Agricol, care, la rândul lui, să organizeze acolo un cămin studentesc și laboratoare didactice. De asemenea, documentul semnat de Piotr Borodin, secretar al CC al PC(b)M, obliga Comitetul Executiv al or. Chișinău să elibereze casa nr. 36 de pe str. 28 iunie (astăzi Vlaicu Pârcălab) și să o transmită Institutului pentru cazarea personalului științifico-didactic⁸³⁷. Este bine cunoscut faptul că de multe ori deciziile autorităților republicane rămâneau neexecutate. Cu atât mai mult în acest caz, or peste mai puțin de o săptămână va începe războiul sovieto-german și evacuarea instituțiilor sovietice de pe teritoriile RSSM.

Autoritățile republicane au manifestat o preocupare specială pentru organizarea și consolidarea capacităților instituționale ale Institutului Agricol din Chișinău, or acesta urma „să pregătească cadre de înaltă calificare pentru agricultura socialistă” a Moldovei Sovietice. Pe lângă faptul că Institutul a fost organizat în baza Facultății de Agronomie și a preluat odată cu clădirea principală mai multe utilaje agricole, imobile, ferme și gospodării experimentale, instituției agricole moldovenești de la Chișinău i-a fost transmis în folosință tot utilajul didactic – „cinci vagoane de felurite aparate optice”⁸³⁸ și biblioteca de aproximativ 100 000 de cărți ale fostei Academii a agriculturii socialiste de la Moscova⁸³⁹. Așa cum menționa la organizarea Universității de Stat din Moldova primul ei rector Ivan Leonov, autoritățile aprobau deciziile repede și ușor, dar mai greu sau deloc nu le executau, situația fiind valabilă și în anul de studii 1940-1941 în privința Institutului Agricol de la Chișinău. Cu puțin înainte de începerea războiului sovieto-german și în toiul campaniei de admitere a studenților, Biroul CC al PC(b)M

⁸³⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, ff. 22-24.

⁸³⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, ff. 22-24.

⁸³⁸ Молдова Социалистэ, nr. 74 (154), 29 март 1941, p. 4.

⁸³⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, ff. 22-24.

semnala atitudine insuficient de serioasă a Comisariatului pentru agricultură al RSSM, a executivului orășenesc și a Comitetului orășenesc de partid Chișinău, care nu s-au îngrijit să asigure profesorii invitați la Institut cu locuințe și aceștia rămâneau să locuiască în cămun sau chiar în blocul de studii, iar în iunie 1941 nu au dispus și organizat eliberarea blocului de studii de locatarii „care nu au nimic în comun cu institutul”, nu au cazat studenții în cămin, iar utilajul scump și biblioteca au rămas împrăștiate în dezordine prin subsolurile clădirii principale, în care încă nu s-au început reparațiile⁸⁴⁰.

Prin urmare, spre deosebire de alte școli superioare din RSSM, Institutul Agricol de la Chișinău nu a fost înființat pe un loc viran, patrimoniul material al instituției constituindu-se în cea mai mare parte din moștenirea preluată de la Facultatea de Agronomie a Politehnicii ieșene, dar și din bunurile transmise de instituția de profil de la Moscova. Cu toate acestea, direcția Institutului, autoritățile republicane și orășenești responsabilizate să gestioneze aceste bunuri constitutive, din neglijență sau din cauza lipsei de experiență, le-au lăsat nici orânduite, dar nici exploatate după destinație.

Cât privește instituțiile de învățământ superior cu sediul în or. Tiraspol, acestea și-au continuat activitatea, utilizând și în anul de studii 1940-1941 patrimoniul și imobilele construite ad-hoc în anii '30. Institutul de horticultură „G. I. Cotovschi” din Tiraspol trecuse în anul 1935 într-un bloc nou, care împreună cu căminul studentesc au fost construite „la marginea orașului pe loc gol”⁸⁴¹, iar Institutul Pedagogic de Stat „T. G. Șevcenko” își continua activitatea, împărțind complexul din str. 25 Octombrie (ulița 25 Octiabri, no. 138⁸⁴²) cu Institutul Învățătoresc din Tiraspol.

Iar despre Conservatorul de la Chișinău aflăm dintr-un anunț cu privire la admiterea studenților pentru anul 1941-1942 că sediul central și sălile de clasă se aflau în clădirea nr. 61 de pe str. 28 iunie⁸⁴³, probabil în clădirea fostului Conservator Municipal, care se afla pe str. Regina Maria 51 (actuala str. Vlaicu Pârcălab), în conformitate cu anuarul Chișinăului pe anul 1940⁸⁴⁴.

Constatăm astfel că, deși autoritățile sovietice insistau din motive ideologice și propagandistice că „regimul burghezo-moșieresc românesc” i-a ținut pe basarabeni într-o stare de „obscuritate” și i-a privat de posibilitatea de a urma studii profesionale, regimul nu a făcut decât să reconstruiască și să înmulțească după chipul și asemănarea celor sovietice, instituțiile, care, în mare parte, au existat în Basarabia interbelică. Suntem determinați să conchidem că instituțiile de învățământ superior înființate de sovietici pe teritoriul RSSM din dreapta Nistrului

⁸⁴⁰ AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 75, f. 24.

⁸⁴¹ S. Turiță, I. Chirtoagă, *op. cit.*, p. 51.

⁸⁴² Молдова Социалистэ, nr. 104 (134), 10 mai 1941, p. 4.

⁸⁴³ Молдова Социалистэ, nr. 116 (196), 20 mai 1941, p. 1.

⁸⁴⁴ *Anuarul Chișinăului pe anul 1940!* alcăt.: Al. Terziman și I. Kalughin, Chișinău: Editura „Arpid”, 1940, p. 50.

În perioada 1940-1941 au fost create cu utilizarea masivă a patrimoniului material al instituțiilor de învățământ românești, instituții ce funcționaseră în perioada interbelică în Basarabia.

În schimb resursa umană a acestor școli superioare, „cadre de nădejde”, purtătoare de limbă rusă și de conștiință sovietică, a fost importată atât din stânga Nistrului, cât mai ales din diferite regiuni ale URSS.